

Matti Salakka

Tappavat sekunnit urheiluelokuvana

Kari Uusitalon tässä lehdessä esittämä katsaus suomalaisiin urheiluelokuviin paljastaa, että kestävyysjuoksua kuvataan kotimaisessa elokuvassa yllättävän vähän ottaen huomioon sen keskeisen merkityksen suomalaisessa elämänmenossa. Teatterielokuvista kestävyysjuoksulla on keskeinen osuus Orvo Saarikiven ohjauksessa *Avoveteen* (1939), jossa Yrjö Niemelä (Kullervo Kalske) voittaa 10 000 metrin olympiakultaa Helsingissä järjestetyissä olympiakisoissa. Juhani Hurmeen (Peter Lindholmin) elokuvassa *Tappavat sekunnit* (1985) päähenkilö Timo (Petri Rajala) voittaa Turussa järjestetyissä Kalevan kisoissa 5 000 metriä. Marraskuun lopulla 1993 TV 1:ssä esitetty Juha Rosman televisioelokuva *Jänis* (1992) taas kuvasi kestävyysjuoksukilpailuja alkumatkasta vauhdittavan racemakerin (Hannu Kivi-oja) kesää kilpailujen ja siviilielämän ristipaineessa.

Avoveteen käsittelee kestävyysjuoksun ohella useita syntyjankohtansa sosiaalisia kysymyksiä alkaen kaupungin paheista, maaltapaon turmiollisuudesta ja vanhemmuuden edellyttämistä vastuun kantamisesta.¹ *Jänis* taas ei ole niinkään kestävyysjuoksuelokuva, vaikkakin kestävyysjuoksulla ja kestävyys-

juoksijalla on tarinassa sekä teemaattinen että kerronnallinen merkitys. Ennemmin se on tarina sivustakatsojasta, miehestä, joka ”sattuu” juoksukilpailujen jäniksen tehtävien ohella toimimaan myös harrastajateatterin kuiskaajana. Turussa ja sen lähikunnissa kuvattu *Tappavat sekunnit* on mainituista kolmesta elokuvasta kaikkein puhtain urheiluelokuva, vaikka senkin kerronnassa on keskeisessä osassa urheilun ohella myös elämä maalaisyhteisössä, sekä Timon aikuistuminen että rakastuminen.

Tappavat sekunnit alkaa takautumalla, jossa Timo saapuu pukusuojatiloista. Taustalta kuuluva kenttäkuulutus kertoo, että Kalevan kisat ovat käynnissä ja miesten 5 000 metriä juuri päätynyt. Suomalaisjuoksijoiden hyvät saavutukset elokuvan tekoa edeltävinä vuosina lienevät vaikuttaneet siihen, että lueltavat tulokset ovat erittäin hyviä: kolme ensimmäistä on juossut alle 13'30":n — tuollainen tulostaso ”todellisissa” kilpailuisahan merkitsi sitä, että Suomesta lähetettäisiin täysi edustus, kolme juoksijaa, kilpailemaan mahdollisista saman kesän ”vito-sen” arvokisamitaleista. Samalla kun tuloksia vielä luetaan, Timo näkee itkevän Riitan (Pirjo

Haapaniemi). Koska katsojalle selviää vasta elokuvan lopussa mikä Riittaa itkettää, voi mielenliikutuksen tulkita viittaavan heti tämän kohtauksen jälkeen alkavaan inserttijaksoon, jossa kuvataan kestävyysjuoksuharjoittelun rankkuutta.

Otoskavalkadissa Timo nähdään suorittamassa kuntopiirinä lihaskuntoharjoituksia ja juoksemassa anaerobisia vetoja radalla, samoin siinä kuvataan maantien asfalttia mittaavan juoksijan jalat mallina tasavauhtisista, alhaisemmalla rasituksella suoritettavista, pitkistä juoksulenkeistä. Tämän jakson tehtävänä on paitsi esitellä harjoittelun eri osa-alueita, myös kuvastaa sitä päättäväisyyttä, jolla Timo harjoittelee. 1980-luvun kestävyysjuoksija kuvataan harjoittelemassa yksin, itse itseään piiskaten. Timolla ei ole edes henkilökohtaista valmentajaa sanan varsinaisessa merkityksessä.

Timo on maalaistalon töistä huolehtiva aikamiespoika. Tarinan sijoittaminen maalaisyhteisöön ei varmasti ole sattumaa, vaan maaseudun on mitä ilmeisimmin katsottu olevan kestävyysjuoksuharjoittelun kuvaamiseen sopiva miljöö. Tällaisella ajattelutavalla on erittäin pitkä kehityskaari. Esimerkiksi *Avoveden* Yrjö, joka kyllä saa juok-



"Elokuvan kohtaus, jossa Timo harjoittelee hiekkakuopalla, on saattanut saada vaikutteita 1 500 metrin olympiavoittajan Pekka Vasalan harjoittelusta kymmenisen vuotta aikaisemmin — siinä juuri mäkiharjoittelulla osoitettiin olevan tärkeä merkitys." Vasemmalla kuva elokuvasta oikealla kuva Pekka Vasalan harjoituksista.

suinnostuksensa ja saavuttaa ensimmäiset voittonsa asuessaan vielä Helsingissä, aloittaa todellisen olympiakisoihin tähtäävän harjoittelun vasta palattuana takaisin kotikonnuilleen ja asetuttuaan maalaisyhteisöön. Elokvien maailmoissa on kuvaavana erona kuitenkin se, että *Avove-dessä* Yrjöllä on vankkumaton oman yhteisönsä tuki harjoittelulle. Sitä vastoin Timon pitää jatkuvasti todistella muille kyläläisille toimimensa mielekkyyttä. Erityisesti silloin, kun tuloksia ei synny, on harjoittelu melko vaikeaa maalaisyhteisössä, jossa kaikki tuntevat toisensa.

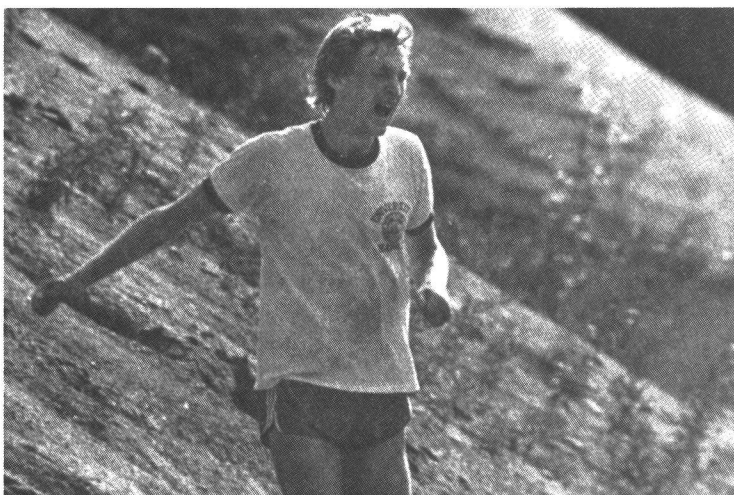
Tappavien sekuntien tapahtumapaikkaa ei ole nimetty, mutta murrealueelle tyypillinen puhe tapa koodaa henkilöt maakunnallisesti. Vaikka varsinaissuomalaisen on helppo tunnistaa suuri osa elokuvan kuvauspaikoista turkulaisiksi (mm. Halisten koski, Halisten silta, Kupittaanpuisto, Kristiinankatu, Aurajokivarso lähellä Ylioppilaskylää ja Kuuvuoren kenttä) ja elokuvassa käytetyt autotkin on rekisteröity Turussa, useat keskeiset henkilöahmot käyttävät elokuvassa eteläpohjanmaalaista murretta. Samoin Timon kovim-

man kilpakumppanin sukunimi Ala-Vähälä viittaa Pohjanmaalle. Ville Ritola lähtien Pohjanmaalta on tullut kovia kestävyysjuoksijoita. Silti aluetta ei voi mitenkään korostetusti pitää suomalaisten kestävyysjuoksijoiden kotiseutuna — ennemminkin voitaisiin ajatella, että pesäpallo ja Pohjanmaa kuuluvat yhteen. Todennäköisemmin tarina on sijoitettu Pohjanmaalle siksi, että tällöin voidaan hyödyntää tiettyjä laajemmin pohjanmaalaisuudelle luonteenomaisiksi miellettyjä ominaispiirteitä, joista Ari Honka-Hallila on maininnut muun muassa uhon, luonteiden äärimmäisyyden, sekä sukupuolten selkeät roolit².

Varsinaisia juoksukilpailuja mainitaan elokuvassa ainoastaan kolme. Alussa Timo palaa ystävänsä Aimon (Kari Kinnari) kanssa maastojuoksukilpailuista. Maastokilpailuja ei järjestetä kovin monia — suomalaisen kestävyysjuoksuun ei kuulu sanan varsinaisessa merkityksessä erillistä maastojuoksu-kautta — joten kyseessä saattaisi olla piirin- tai Suomen mestaruuskilpailut. Menestys ei ole ollut hyvä, ja Timo on vähällä menettää uskon mahdollisuuksiinsa. Aimo korostaa

kuitenkin, etteivät kevään maastojuoksut aina ilmaise tulostulosta ratakaudella ja kehottaa siksi Timoa jatkamaan harjoittelua entiseen malliin. Toinen elokuvassa esitetty kilpailu juostaan Timon kotiseuran, Pyrinnön, 50-vuotisjuhliissa. Toisin kuin maastojuoksu, tämä kilpailu ei ole esillä yksinomaan verbaalisesti, vaan se on esitetty omana kohtauksenaan. Juoksussa Timo pysyy matkalla muiden vauhdissa, mutta kykyä rytmin vaihdokseen ei ole vielä löytynyt. Näin hänellä ei ole sanansijaa lopun kirkampailuissa. Ala-Vähälää valmentava ja Timollekin harjoitusohjeita antava veli Heikki (Björn Teir) puukein ongelmat sanoiksi: ”Kestävyttä sulla kylä on, mutta kiriä ja puhtia pitäisi saada lisää.”

Timon Kalevan kisoihin valmistautumisen tielle tulee tuloskunnan löytymisen ohella toinenkin ongelma. Siviilielämän pulmatilanteet vaikeuttavat harjoitteluun keskittymistä. Jopa urheilun jatkaminen on vaakalaudalla. Aimon erittäin vakava loukkaantuminen järkyttää Timoa syvästi. Lisäksi Timo on rakastunut kotiseuran puheenjohtajan tyttäreen Riitta, mutta ei



ole vakuuttunut tytön tunteista. Ensimmäinen Riitta joutuu lähtemään kotiseudultaan saatuaan töitä Helsingistä ja kun Timo myöhemmin soittaa hänen uuteen asuntoonsa, vastaa puhelimeen mieheensä. Heikki huomaa muutokset veljessään ja on huolestunut tämän valmistautumisesta kisoihin.

Sekä ongelmat Riitan kanssa että Aimon makaaminen sairaalassa kriittisessä tilassa vaikuttavat lopulta Timoon sisuunnuttavasti. Hän aloittaa harjoittelun uudelleen, kun aikaa Suomen mestaruuskisoihin on enää muutama viikko. Timo ymmärtää, etteivät juoksuongelmat johdu hänen heikoista juoksijankyvyydestään tai -kunnostaan, vaan kuvuuden ja päättäväisyyden puuttumisesta. Niinpä hän aloittaa kesken ratakauden erittäin kovan mäkiharjoittelun, vaikka tämän tyylisiä harjoitteita tehdään yleensä keväisin, peruskuntokauden ja rataharjoituskauden välissä, niin kutsutulla kimmokesätyydyyskaudella. Kuten sanottu, tässä yhteydessä hiekkakuopan rinnettä ylös juoksemalla haetaan kuitenkin enemmän psyykkistä kuin fyysistä kuntoa. Elokuvan kohtaus, jossa Timo harjoittelee hiekkakuopalla, on saattanut saada vaikutteita 1 500 metrin olym-

piavoittajan Pekka Vasalan harjoittelusta kymmenisen vuotta aikaisemmin — siinä juuri mäkiharjoittelulla osoitettiin olevan tärkeä merkitys.³

Timon huoneen seinä koristaa paitsi harjoituspäiväkirja, myös juliste Münchenin olympiakisojen 10 000 metrin juoksusta. Kuvassa näkyy kilpailun kärkikolmikko Lasse Viren, Emiel Puttemans ja Mirutz Yifter. Kansainvälisistä kisoista ei elokuvassa kuitenkaan puhuta muutoin kuin kerran hyvin viitteellisesti, vaikka, kuten edellä totesin, mainitut Timo ja kovimpien kilpakumppanien tulokset sen mahdollistaisivatkin.

Kalevan kisa -kohtaus on kuvattu Turun urheilupuistossa niin, että katsomokuvat ja juoksun lähtö on kuvattu urheilukilpailujen yhteydessä ja muut otokset toisena ajankohtana. Tämä aiheuttaa kuviin klaffivirheitä, sillä muutamaan otteeseen juoksijoiden taustalla näkyy tyhjä katsomo. Epäloogista on myös, että juoksijoita on mukana ainoastaan kuusi. Timon lähtönumero on neljä. Jos ajateltaisiin nykyään Kalevan kisoissa valitsevan tavan mukaisesti juoksijoiden rintanumeroiden määrätyneen edellisen kesän menestyksen perusteella, olisi Timo

puolustamassa varsin hyvää sijoitusta. Kilpailussa Timo vie voiton ja Ala-Vähälä sijoittuu toiseksi. Heidän taustallaan nähdään myös ”oikeita” juoksijoita, sillä kolmanneksi sijoittuu myöhemmin triathlonissa Suomen mestaruuden voittaneen, mutta juoksijana uransa aloittaneen Juha Ristolaisen esittämä rooli-hahmo, roolinimeltään Jussi Tolonen. Elokuva päättyy Timon maaliintuloon. Alussa esitetystä ennakoinnista, jossa Riitta itki, katsoja tietää — jos vielä muistaa — että Aimo on kuollut kilpailun aikana.

Tappavia sekunteja ei voi parhaalla tahdollakaan pitää aivan onnistuneena elokuvana. Kerronnallisesti ja dramaturgisesti se ontuu monelta osin ja useat kohtaukset jäävät jotenkin ilmaan, vaille ratkaisua. Sitä vastoin urheilumaailmaan sijoittuvana elokuvana se on näkökulmaltaan sisäistyneimpiä ja kestävyysjuoksumailmaa kuvaavista elokuvista kenties paras koskaan Suomessa tehty elokuva.

Käsitelty elokuva

Tappavat sekunnit (Dödande sekunder). Käsikirjoitus: Mika Holm ja Kai Heikkilä. Ohjaus: Juhani Hurme. Kuvas: Pertti Rautanen ja Christian Amgverd. Leikkaus: Petri Pykälä. Äänitys: Tuomo Äikäs ja Juha Rikka. Musiikki: Tommi Vikström ja Heikki Merenkylä. Keskeiset näyttelijät: Timo (Petri Rajala), Riitta (Pirjo Haapaniemi), Aimo (Kari Kinnari), Heikki (Björn Teir), Rauno (Petri Sallinen). Ensiltä 25.10.1985. Pituus 2475 metriä. Tuottaja: Yhtyneet Filmituottajat/Petri Pykälä.

Viitteet

¹ Kari Uusitalo: *Lavean tien sankarit. Suomalainen elokuva 1931—1939*. Suomen Elokuva-arkiston julkaisusarja. Otava; Keuruu 1975,66.

² Vertaa Ari Honka-Hallila: ”Pohjalaisen uhon nousu — ja tuho? Elokuvien Etelä-Pohjanmaa”. *Lähikuva* 1991:1,12.

³ Pekka Vasala: *Mitalin toinen puoli*. Toimittanut Risto Taimi. Weilin+Göös. Helsinki 1974.